

Kalaallisut Grønlandsk

– Et undervisningsfor-
løb til udskoling

Tekst af Martine Lind Krebs

Velkommen!

Hvad betyder det, når man på grønlandsk siger 'en kunstig hjerne'? Hvad hedder en lillesøster til en storesøster på grønlandsk? Og hvad er et låneord?

Alt det og meget mere vil du få svar på i dette forløb hvor du skal lære om det grønlandske sprog. Du skal både prøve at huske og udtale nogle ord og føre en lille samtale. Vi skal også kigge nærmere på hvordan grønlandske ord er bygget op – hvilke bogstaver der er i det grønlandske alfabet og hvordan de siges. Og så skal vi høre forskellen på de tre sprog i Grønland: nordgrønlandsk (inuktun eller avanersuarmiusut), vestgrønlandsk og østgrønlandsk.

Når du har haft dette forløb, håber vi du kan sige et par (vest)grønlandske ord og har fået en forståelse for hvordan det grønlandske sprog er et billedskabende sprog.

Vi håber det bliver rigtig spændende!

Fakta om rigsfællesskabet og Grønland

Grønland er verdens største ø.

Der bor cirka 56.000 indbyggere i Grønland.

Alle byer ligger ved kysten, og man skal sejle eller flyve for at komme rundt.

Det meste af Grønland er dækket af Indlandsisen. Fra Indlandsisen brækker stykker af isen af og bliver til isfjelde.

Grønland hører sammen med Danmark og Færøerne i et rigsfællesskab.

Grønland tjener flest penge på fiskeri. Du har sikkert smagt grønlandsk hellefisk eller rejer på et tidspunkt i dit liv.

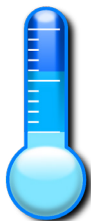
Grønlænderne taler flere sprog. De fleste taler det (vest)grønlandske sprog som hedder Kalaallisut, nogle taler østgrønlandsk eller nordgrønlandsk. De fleste taler også ret godt dansk.

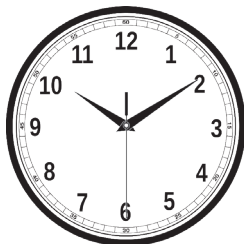
Det grønlandske flag hedder *Erfalasorput*. Det betyder Vores flag.

Den grønlandske nationaldragt bruges fx til konfirmationer, bryllupper og til jul.

Den højeste temperatur målt i Grønland er 25,9 grader og den laveste er under -70 grader.

Når klokken er 12.00 i Danmark, er den 9.00 i Grønland.

Et tykt bredbåndskabel ligger på havets bund og forsyner de største grønlandske byer med hurtigt internet.

Grønlands nærmeste nabo er Canada. Der er kun 26 kilometer mellem Grønland og Ellesmere Island i Canada.

8% af befolkningen i Grønland er født i Danmark.

Danmark er verdens 12. største land når man regner Færøerne og Grønland med.

Meget lange ord

Det grønlandske sprog er polysyntetisk. *Poly* betyder mange. *Synthesis* betyder sammensætning. Så når et sprog er polysyntetisk, betyder det at et ord kan bestå af mange små dele der er sat sammen.

Derfor kan de grønlandske ord blive meget laaaange. Man kan sige at man bygger det grønlandske sprog op som en række legoklodser som man sammensætter til et ord.

Et af de længste ord der findes på grønlandsk, er:

Nalunaarasuartaatilioqateeraliorfinnialikkersaatiginialikkersaatilillaranatagoorunarsuarooq

Det betyder: "Endnu en gang forsøgte de at bygge en kæmpe radiostation, men det var tilsyneladende stadig kun på tegnebrættet."

Et polysyntetisk sprog

Et grønlandsk ord består af en stamme + en række tilhæng + en endelse.

Prøv at regne ud hvad ordet betyder, ud fra dets dele.

Forbind det grønlandske ord med den rigtige tegning.

Illoqarfik

illu (hus)

- qar (har)

- fik (et sted hvor man)

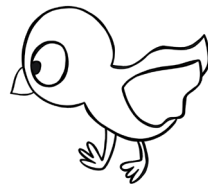

Forbryder

Kukkukuuaraq

Kukkukooq (høne)

- araq (lille)

Kylling

Inupiluk

Inuk (menneske)

- piluk (én der er slem)

By

Tegninger: Laila Vetterlain

Et billedskabende sprog

De fleste ord på grønlandsk beskriver det de betyder. Man kan sige at når man taler grønlandsk, så er det ligesom at male et maleri. Det er i ordenes opbygning at betydningen kommer frem. For eksempel hedder *musik* på grønlandsk *nipilersuut* som direkte oversat betyder at lave lyde.

Prøve at regne ud hvad ordet betyder. Forbind det grønlandske ord med den rigtige tegning.

Qarasaasiaq

– en kunstig hjerne.

Kunstværk

Eqqumiitsuliaq

– noget underligt
noget som er lavet.

Computer

Oqarasuaat

– middel til at sige
noget med det sam-
me på lang afstand.

Telefon

Tegninger: Laila Vetterlain

Det grønlandske alfabet

Det grønlandske sprog havde ikke et skriftsprog indtil missionærerne kom til i 1721.

På grønlandsk udtales ordene præcis som de skrives.

I det grønlandske alfabet er der kun 16 bogstaver:

G – J – K – L – M – N – NG – P – Q – R – S – T – V – A – I – U

På skrift bruges også e og o, men i og e opfattes som én vokal, og det samme gør u og o.

Hvis bogstaverne står dobbelt, så ændres lyden af dem. Dobbelte vokaler udtales langt, mens enkeltvokaler udtales kort.

Nogle udtale-fif

Q lyder som [gra] i ordet grammatik. Prøv at sige det.
P udtales som et dansk b.

T udtales som et dansk d, medmindre det står foran i eller e, så udtales det som et dansk t.

K udtales som et dansk g.

G udtales blødt som i 'kage', nærmest som j.

NG er en konsonant der udtales som i ordet lange.

RL og LL udtales som den luftige læspende lyd, der kommer hvis du prøver at hviske ordet "plet" – så kan du høre lyden efter pl.

Piitaaq Uumaa (Mester Jacob)

Tegning: Laila Vetterlain

Piitaaq uumaa – Piitaaq uumaa
makigit – makigit
sianerpaluppoq – sianerpaluppoq
arfineq – arfineq

*Oversættelse:
Du der Peter
Op med dig
Hør det ringer
Seks (slag)*

Ja og nej med øjenbrynene

I Grønland svarer man ofte ja og nej med sine øjenbryn. Løfter man øjenbrynene, betyder det ja. Trækker øjenbrynene ned, betyder det ofte nej.

Tegning: Laila Vetterlain

En samtale på grønlandsk

Hej – går det godt?

1: Aluu (Hej)

2: Aluu (Hej)

1: Ajunngilatit? (Har du det godt?)

2: Aap – illimmi? (Ja, hvad med dig?)

1: Aap. (Ja)

2: Takuss' (Vi ses)

1: Takuss' (Vi ses)

Hvad hedder du?

1: Qanoq ateqarpit? (Hvad hedder du)

2:-mik ateqarpunga. (Jeg hedder ...)

1: Qassinik ukioqarpit? (Hvor mange år er du?)

2: ...-inik ukioqarpunga. (Jeg er ... år)

1: Sumi najugaqarpit? (Hvor bor du?)

2:-imi najugaqarpunga. (Jeg bor i ...)

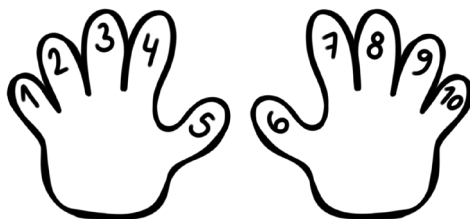
At tælle på grønlandsk

I det grønlandske sprog findes kun tallene 1-20. Man kan se på tallene at de er navngivet ud fra de fingre og tæer man talte på.

For eksempel hedder 2 *marluk*, 6 *arfineq* og 7 hedder *arfineq-marluk* – altså hedder 7 direkte oversat seksto. Det giver måske ikke meget mening, men hvis man tæller på fingrene, så har man to fingre strakt på sin anden hånd ved tallet syv.

Tallet 10 – *qulit* – betyder *øverste del* fordi overkroppen har ti fingre. Tallet for 20 – *inuk naalugu* – betyder et helt menneske.

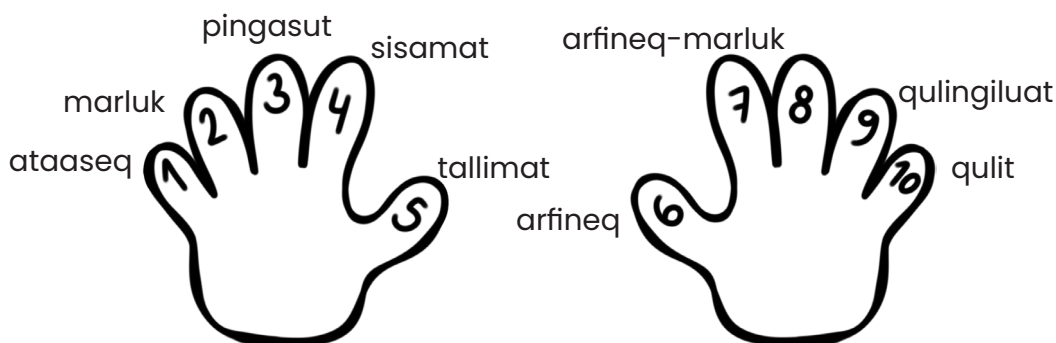
Hvis man i gamle dage skulle tælle videre end 20, satte man tallene sammen som regnestykker. Dvs. at 79 hed "fire hele mennesker minus 1". Det blev i længden lidt for besværligt, så i dag bruger man ikke alle de grønlandske talord mere, men kun tallene op til 12. Herefter bruger man de danske navne med et *-i* bag efter: *tretteni*, *fjorteni* osv.

Taløvelse

Prøv at se, om du kan regne ud hvilke af de grønland-
ske talord der er de rigtige.

Forbind det rigtige talord med den rigtige finger eller
tå.

arfineq-pingasut • aqqaneq-marluk • aqqaneq-pingasut •
aqqaneq-sisamat

aqqaneq-tallimat • arfersaneq-marluk • arfersaneq-pingasut •
arfersaneq-sisamat

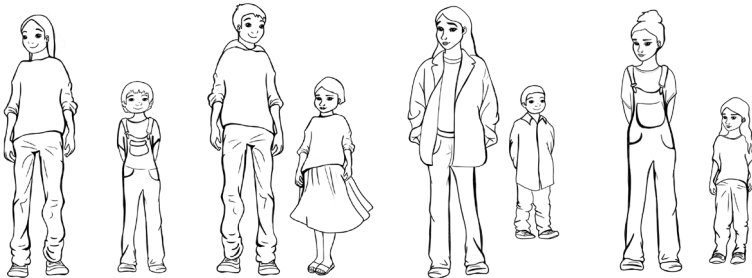
Husk at indberette materiale som printes ud, til Copydan hvis din skole er indberetningspligtig.

Søskende i Grønland

På grønlandsk skelnes der meget præcist på betegnelserne mellem søskende. En lillesøster til en storesøster hedder fx ikke det samme som en lillesøster til en storebror. Til gengæld skelner man ikke mellem mor-mor og farmor eller fætter og kusine.

Her kan du se hvad de forskellige søskende kaldes.

Prøv at finde ud af hvad du ville blive kaldt.

Tegninger: Laila Vetterlain

Storebror
og lillebror:

Angaju
Nuka

Storebror
og lillesøster:

Ani
Naja

Storesøster
og lillebror:

Aleqa
Aqqaluk

Storesøster
og lillesøster:

Angaju
Nuka

Seje ord på grønlandsk

Aat – Ik’?

Arraa – åh, for søren

Asuki – det ved jeg ikke

Torrak – fedt/sejt

Kaar – wow/vildt

Ilaana: Ikke sandt?

Sussa – pyt

Nallinn – hvor synd/ærgeligt

Inequaq – nuttet

Pikkori – dygtig

Ajussusia – sikke noget

Soorunami – selvfølgelig

Qaa – Kom nu

Tuavi – skynd dig

Uatsi – vent

Er du i tvivl om hvordan nogle af de grønlandske navne og ord siges, så gå ind på vores udtalebibliotek på:

sumut.dk/da/dagensgroenland/udtaleordbog